

КООПЕРАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

О. А. Прокопчук, к. е. н., доцент

М. І. Яремова, к. е. н., старший викладач

Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено вплив на сталість розвитку сільських територій сільськогосподарських кооперативів в процесі реалізації ними соціально-економічних та екологічних функцій. Ідентифіковано стримуючі фактори розвитку кооперативних відносин в аграрній економіці.

Постановка завдання. Становлення ринкових відносин в аграрному секторі економіки України супроводжувалося поступовим формуванням його інституційного середовища, невід'ємним елементом якого є інститути ринкової інфраструктури, зокрема кооперативи. Кооперативні структури у більшості країн світу проявили себе як одна з найефективніших форм підприємництва в аграрній економіці. Однак, в силу сукупності об'єктивних причин у вітчизняному аграрному секторі кооперативні відносини не досягли високого рівня розвитку. Нині проблема відродження корпоративного руху набуває особливої актуальності з огляду на його визначальну соціально-економічну значимість для функціонування сільських територій та регенерації їх економічного і соціального потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення та розвитку кооперативних відносин ґрунтовно досліджувалися і знайшли відображення в численних працях І. Вінченка, Ю. Губені, В. Зіновчука, О. Крисального, Л. Левківської, О. Могильного, Л. Молдаван, Т. Швець та ін. Незважаючи на важливість наукових досягнень вчених, слід зазначити необхідність додаткового дослідження питань потенційного впливу сільськогосподарських кооперативів на сталість сільського розвитку.

Мета та методика досліджень. Метою дослідження є ідентифікація впливу на сталість сільського розвитку сільськогосподарських кооперативів через призму їх соціально-економічних функцій. Методологічною основою дослідження визначено закони та принципи сучасної теорії ринкової економіки. Дослідження здійснювалося на матеріалах Житомирської обласної державної адміністрації, наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних фахівців щодо означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиліття характерною тенденцією розвитку національної економіки

є поступове відродження її аграрного сектора, проявом чого є збільшення масштабів та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Однак, визначальними чинниками даного процесу є розгортання діяльності олігополістичних корпоративних структур та нарощування обсягів виробництва особистими селянськими господарствами. За офіційними статистичними даними, агрохолінги є основними виробниками високотоварної сільськогосподарської продукції. Зокрема, у Житомирській області вони виробляють близько 75 % зерна, 90 % – кукурудзи, 70 % – сої, ріпаку і соняшнику. Водночас, господарствами населення виготовляється близько 80 % молока, 47 % м'яса, 98 % картоплі, 37 % яєць [1]. Дія вищезазначених чинників знайшла негативне відображення й на соціально-економічному стані сільських територій, в результаті чого погіршилася соціально-демографічна ситуація, підвищився рівень безробіття населення, загострилися екологічні проблеми. В сукупності це зумовило актуалізацію у наукових колах та практиці господарювання питання доцільності відродження кооперативних відносин як ефективного інструменту стимулювання сталого сільського розвитку, складовими якого є нарощування обсягів аграрного виробництва, відтворення потенціалу сільської громади і збереження навколишнього природного середовища.

Результатом усвідомлення на державному рівні необхідності відродження кооперативного руху стала ініціалізація в рамках стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій державної програми «Рідне село» [2]. В основу програми покладено обґрунтування доцільності, механізму імплементації та державної підтримки створення на сільських територіях заготівельних, виробничих та обслуговуючих кооперативів.

Досвід розвинених країн свідчить, що сільськогосподарські кооперативи можуть стати унікальним інститутом соціально-економічного відродження сільських територій, зважаючи на їх потенційну спроможність сприяти досягненню комплексу цілей сільського розвитку (рис. 1).

Одним з визначальних економічних мотивів створення сільськогосподарських кооперативів є можливість для дрібних виробників сільськогосподарської продукції (особистих селянських та фермерських господарств) усунення монополізму посередницьких комерційних структур у ланцюгу «виробництво-збут продукції».

При цьому доступ до кінцевого споживача зумовлює необхідність не лише формування крупних товарних партій, а й

створення потужностей для зберігання та передпродажної підготовки продукції. Можливим стане також усунення посередників при формуванні матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу. Окрім цього, кооперативне об'єднання товаровиробників дозволить акумулювати ресурси для реалізації великомасштабних капіталомістких проектів виробництва та переробки продукції, здійснювати безперервний виробничий процес, впроваджувати інноваційні виробничі та організаційні технології.

Рис. 1. Концептуальна схема впливу сільськогосподарських кооперативів на сільський розвиток через призму їх функцій

Соціальними мотивами кооперативної інтеграції товаровиробників є можливість вирішення ряду важливих проблем на сільських територіях шляхом підвищення зайнятості сільського населення, його соціальної інтеграції, розвитку людського капіталу. Вагомим також є вплив на екологічний стан сільських територій. Можливість вирішення екологічних проблем полягає у здатності кооперативів акумулювати ресурси для впровадження екологічнобезпечних технологій, розвитку органічного землеробства. Окрім цього, скоординована господарська діяльність дозволить дрібним товаровиробникам диверсифікувати виробництво з дотриманням сівозмін, що знизить негативний вплив на навколишнє природне середовище монокультурності, яка набула поширення у більшості регіонів України.

Досягнення вищезазначених цілей створення сільськогосподарських кооперативів може бути забезпечене шляхом реалізації ними основних функцій, таких як:

- представницька – лобювання та захист інтересів учасників кооперативу в державних органах влади;
- інформаційна – інформаційне забезпечення учасників кооперативу;
- комунікаційна – обмін досвідом, об'єднання активів для реалізації інноваційно-інвестиційних проектів;
- фінансова – фінансово-кредитне забезпечення учасників кооперативу;
- комерційна – усунення локального монополізму посередників.

Нині розвиток кооперативного сектора аграрної економіки та можливості реалізації ним соціально-економічних функцій стримується дією сукупності об'єктивних та суб'єктивних чинників, основними з яких є недосконалість інституційного забезпечення, зокрема відсутність реальних преференцій; недовіра до інституту кооперації та низька поінформованість сільськогосподарських товаровиробників щодо можливостей та переваг участі в кооперативних відносинах; відсутність у сільського населення стартового капіталу та навичок професійного менеджменту [3].

Висновки. Узагальнення позитивного досвіду розвинених країн та особливостей розвитку кооперативних відносин у національній аграрній економіці дає підстави зробити висновок, що сільськогосподарські кооперативи володіють потужним потенціалом впливу на сталість сільського розвитку. Повноцінна реалізація ними вагомих соціально-економічних функцій в перспективі може стати

ключовим дієвим інструментом відродження сільських територій, шляхом розвитку їх економічного та соціального капіталу.

Список використаних джерел

1. Аналітична інформація про економічний і соціальний розвиток Житомирської області за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economy-zt.info/files/e-region/2014/pidsumki_2013.pdf
2. Стратегічна ініціатива [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.ridneselo.com/node/374>
3. Чому в Україні не розвиваються сільськогосподарські кооперативи [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/108592.html>